

Het Witte-orgel te Beusichem en J.B. Litzau

Het Bätz-Witte orgel werd op 12 september 1858 in gebruik genomen, eerst in een gewone kerkdienst en 's avonds met een orgelconcert door Johannes Barend Litzau, organist te Rotterdam, voor een zeer talrijk publiek. Te voren had Litzau het orgel gekeurd en goed bevonden, waarvoor hij f. 60 ontving. Het programma dat Litzau ten gehore bracht is interessant. Het was in die tijd nog heel gewoon om transcripties van koren uit Oratoria en van andere koor- en orkestwerken te uit voeren:

- | | |
|--|-------------------------------------|
| 1. Joseph Haydn (1732- 1809) | Koor uit Die Jahreszeiten. |
| 2. Felix Mendelsohn-Bartholdi (1809- 1847) | Sonate No. V. |
| 3. Joh. Chr. H. Rinck (1770- 1846) | Flötenkonzert (1 ^e ged.) |
| 4. Johann Seb. Bach (1685- 1750) | Fuga in E-mineur |
| 5. Joh. Chr. H. Rinck | Thema mit Variationen |
| 6. Joh. Chr. H. Rinck | Flötenkonzert (2 ^e ged.) |
| 7. Joseph Haydn | Koor uit <i>Die Schöpfung</i> . |

Johannes Barend Litzau (1822-1893).

Johan B. Litzau werd geboren op 9 september 1822 te Rotterdam als oudste zoon van Jacob Gabriël Litzau, "taalmeester en beëdigd translateur". Zijn vader gaf hem een gedegen opleiding in de Nederlandse en Duitse taal en letterkunde. Op jonge leeftijd bleek zijn grote muzikale aanleg. Vanaf zijn 8^e jaar kreeg hij les in het klavierspel door Johannes Bernardus Bremer, de organist van de Lutherse Kerk. Als knaap viel Litzau in concerten in de Maasstad al op door zijn gedegen pianospel. Litzau was evenals zijn vader een autodidact. Als jongeman ontbraken hem middelen voor een muziekstudie in Duitsland. Naast het beoefenen van het orgelspel, waarvoor hij tevens bij de organist van de St. Laurenskerk, Bartholomeus Tours studeerde, stelde de kennis van de Duitse taal hem in staat muziektheorie te studeren. Hij wijdde zich aan het contrapunt en de harmonieeler en verdiepte zich in de muziekgeschiedenis. Als muziekleraar heeft Litzau veel leerlingen opgeleid. Na jaren organist in de Engels Presbyteriaanse Kerk te zijn geweest volgde hij in 1855 Joh. B. Bremer als zodanig op in de Lutherse Kerk. Van zijn oude meester, die een zeer bekend orgel expert was, had hij een grote kennis van orgelbouw verworven. De Rotterdamse organisten Bremer en Robbers hebben de fa Bätz & Comp. in Rotterdam en omgeving overigens veel opdrachten bezorgd.

Litzau schreef een aantal Koraalboeken voor de Lutherse en voor de Ned. Hervormde gemeenten. Van de laatste verschenen in de eerste helft van de 20ste veel herdrukken. Johannes Barend Litzau, één van de grootste Nederlandse contrapuntisten van de 19^e eeuw, was ook in Duitsland bekend. Zijn composities verschenen bij Alsbach & Co te Rotterdam, sommige ook in Duitsland. Postuum werden "Litzau' s Orgelwerke" in 1896 uitgegeven door Alexander Wilhelm Gottschalg bij Breitkopf & Härtel.

Litzau, toegewijd contrapuntist in de beste Duitse traditie, was een groot bewonderaar van Johann Seb. Bach, lid van het Hoofdbestuur van de in 1870 te Delft mede door hem opgerichte Bachvereniging, met plaatselijke afdelingen naar het model van Toonkunst. Door de exclusieve doelstelling verdwenen de meesten al weer snel, uitgezonderd de afdeling Haarlem, die tot 1942 is blijven bestaan. Litzau werd in 1884 met enkele anderen tot erelid van deze Haarlemse Bach Vereniging benoemd.

Orgeladviseur. Het eerste orgel dat Litzau keurde en inspelde was het Bätz-Witte orgel van Beusichem in 1858, het laatste het nieuwe Van Oeckelen orgel in de Evang. Lutherse Kerk van Delft in 1889. Van dit laatste ontwierp hij ook de dispositie en had het toezicht op de bouw ervan. Bij advisering, onderzoek en keuren inzake herstelde of nieuwe orgels vormde hij niet zelden een driemanschap met Samuel de Lange Sr., organist van de St. Laurens Kerk en Joh. Alex. Klerk, organist van de Oude Kerk van Delft.

Examinator van kandidaat-organisten.

Een paar voorbeelden van Litzau's optreden als examiner van kandidaat organisten: Na het overlijden op 15 mei 1884 van de organist van de S.Laurenkerk, Samuel de Lange werd na een vergelijkend examen de jonge Marinus Hendrik van 't Kruijs benoemd en tevens aangesteld als orgelleraar aan de Muziekschool van Toonkunst. De examencommissie bestond uit Richard Hol, Johan B. Litzau en Willem Fr. G. Nicolai. In Utrecht werd in 1887 de Domorganist Richard Holontslagen wegens zijn onzedelijke levenswijze. Na maandenlange geruzie over de benoemingsprocedure werd uiteindelijk een vergelijkend examen gehouden. De examencommissie bestond uit Samuel de Lange jr., Willem Fr. G. Nicolai en Johan B. Litzau, de oude meester uit Rotterdam. Uit de twee beste kandidaten, Jan Brants Buys en Johan Wagenaar werd de laatste tenslotte gekozen.

Auteur. Op 1 maart 1886 verscheen het 1^e nummer van **Het Orgel** onder redactie van Marinus H. van 't Kruijs bij de uitgever Cornelis Immig te Rotterdam. Zijn zoon Corn. Jr. was leerling en opvolger van Litzau als organist van de Lutherse Kerk.

Litzau kon wegens ziekte en ouderdom het blad zelf niet meer leiden maar leverde als medewerker wel talrijke kleine schetsen over het leven en werken van componisten uit de Baroktijd, die in ons land niet bekend of [nog] niet gewaardeerd werden.

In 1889 verscheen ook het eerste **Monatschrift Die Orgel** für Orgelmusik und Kirchengesang met bijlagen van katholieke en evangelische Kerkmuziek, dat tot 1914 heeft bestaan. Litzau kreeg het vererende verzoek om medewerker te worden van dit Duitse blad, waarvoor hij ook een paar koraalvoerspelen en een drietal motetten schreef.

In 1889 besloten vier organisten, Jos. A. Verheyen en Martin Boltes, Joh. B. Litzau en Marinus H. van 't Kruijs te komen tot de oprichting van een Nederlandse Organisten Bond. De oprichtingsvergadering van de **[Kon.] Ned. Organisten Vereniging** vond plaats op 16 januari 1890 in Hotel Krasnapolski te Amsterdam. De Nestor van de Nederlandse organisten Johan B. Litzau zou volgens het verslag van deze vergadering voorzitter zijn geworden, maar was door ernstige ziekte was daartoe verhinderd.

Johannes Barend Litzau stierf op 11 juli 1893, de dag dat hij zijn muzikaal testament "Konzertsatz im strengen Stil über vier Subjekten", opus 28, had voltooid plotseling op straat aan een fatale hartaanval.